

repertoárová příloha as

Divadelní hry pro děti z autorské soutěže Oříšky pro Popelku

Milan Strotzer

Ve čtvrtém ročníku autorské soutěže Oříšky pro Popelku byly oceněny dva texty. Cenu za první místo získala hra *Petra Lněničky Tutanchamonův návrat*, jejíž text naleznete v minulém čísle Amatérské scény. Na druhém místě byla oceněna odbornou porotou (Alena Urbanová, Kateřina Fixová a Pavlína Schejbalová) hra **Jana Šváchy Slepíčí intermezzo**.

Jan Švácha se narodil v roce 1965 v Rakovníku. Absolvoval Gymnázium Zikmunda Wintra v Rakovníku a SPgŠ v Praze. Poté studoval na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni, ale studia nedokončil. Před jedenácti lety založil rakovnický týdeník Raport a podnes se v něm věnuje žurnalistice. V posledních pěti letech se zabývá také správou věcí veřejných na rakovnické radnici a v současnosti je místostarostou. Divadelníci jej znají z rakovnických přehlídek Wintrův Rakovník a Popelka, na nichž mj. po řadu let působí jako šéfredaktor přehlídkových zpravodajů.

K divadlu jej spolu se spolužáky přivedl osvícený gymnaziální profesor Zdeněk Brůžek. Jeho první herecké kroky se uskutečnily v šestnácti letech na jevišti Tylova divadla v Rakovníku ve hře Karla Texela Švec na střeše v režii Jaroslava Kodeše. V rakovnickém divadelním souboru Tyl poté hrál nejméně v deseti inscenacích, a to včetně těch, které soubor přivedly až na Jiráskův Hronov (např. Tvrdohlavá žena, Z deníku kocourka Modroočka, Princ a chudás). V nejedné inscenaci byl oporou jako hudebník a textař. Ostatně již jako gymnazista navštěvoval Kurz pro textaře písní Lidové konzervatoře SKKS v Praze. Pedagogy mu zde byli Ladislav Kantor a Jiří Svěrák. V současné době se chopil v rakovnickém Tylu režie.

Divadelní vědomosti a dovednosti J. Švácha také nashbíral a utužoval v seminářích a dílnách Klubu (nejen) mladých divadelníků na Jiráskových Hronovech (např. u lektorů Milana Schejbala, Petra Váši, Silvestera Lavříka, Daniely Fischerové). Na Jiráskově Hronově bude patrně náležitě „služebně“ nejstarším seminaristům – souvisle se sem přijíždí vzdělávat již celé čtvrtstoletí.

Jan Švácha je však také muzikantem (kytara, zpěv), ba cítí se více hudebníkem než divadelníkem. Má v Rakovníku dokonce dvě kapely, jednu alternativního ražení s názvem Z davu a druhou „konzumně bigbeatovou“ pojmenovanou Prošlá lhůta.

Hra Slepíčí intermezzo je jeho prvním publikovaným divadelním textem. Údajně jich v šuplíku má víc, ale většinou jevištně neprovedených. Z těch nastudovaných to byly drama-

tizace novely Franze Kafky Proměna (s Janem Grundmanem v hlavní roli) a hudební koláž vycházející z Kafkova románu Proces, realizovaná čtyřmi spřátelenými hudebními skupinami v Kulturním centru v Rakovníku.

Kontakt na autora lze získat v redakci Amatérské scény v NIPOS-ARTAMA u dr. Milana Strotzera – tel. 221 507 956–7, e-mail: mistr@nipos-mk.cz.

Dramaturgický pendant ke hře Jana Šváchy Slepíčí intermezzo

Pavlína Schejbalová

Druhé místo v zatím posledním ročníku autorské soutěže Tři oříšky pro Popelku obsadila pohádková komedie **Jana Šváchy Slepíčí intermezzo**. Originální příběh (i když jeho jednotlivé motivy nejsou z klasické dramatiky a literatury neznámé) se odehrává na vesnici, kam se po třech letech, tradičně v období pouti, vracejí dva Šotci záškodníci. Šotek ON – Břichobol a Šotek ONA – Hlavopletka. Už podvkrát si tu vystřelili z korpulentní starostovy dcery Matyldy a překazili jí svatbu. Matylda by se ráda vdávala a Šotci jí pokaždé nabídli ženicha – slepici. Tou byl pokaždé přeměněný Břichobol, který sliboval, že se po svatbě změní v krásného mladíka. Ale při obřadu pak Hlavopletka dala paní starostové do pudřenky místo pudru saze. Když to vyšlo najevo, starostová spustila hysterický záchvat a ženich-slepice pokaždé utekl. Tentokrát mají Šotci v plánu něco podobného. Je zjevné, že Hlavopletka je o něco větší naschválník než Břichobol. Ten je jednak neustále ubrečený (v mládí ho kdosi vynesl z lesa na slunce a proto je citlivý), jednak mu začíná být Matyldy líto, respektive začne v něm růst upřímný cit k ní. Ne že bychom jako čtenáři (diváci) hned od začátku toto všechno věděli, ale zhruba takové jsou ve struktuře textu hlavní motivy, které autor cílevědomě a důsledně rozvíjí.

Zatímco se Šotci chystají na další neplechy, u starostů se připravují na pouťovou zábavu. Starosta si dělá hlavu s tím, aby ho v hospodě zase netrumpfoval Lesní, matka už by chtěla mít dceru pod čepcem. Dceři Matyldě, která je trochu při těle, se na zábavu moc nechce. Krátký výstup představuje starostovy jako fungující rodinu, kde je zřejmé, že dcera má v rodičích oporu a zároveň tam vládne i humor, byť chvílemi dost černý. (Na Matyldino hořekování, že je šeredná jako noc, odpoví matka: „Tak vidíš, v noci si toho nikdo nevšimne.“) Fungující rodina je jistě velmi důležité a pozoruhodné téma v dramate pro děti. Autor s ním průběžně citlivě pracuje. Přesvědčivě je v textu vystaven i další vztah, ten, který v příběhu teprve vzniká, tj. vztah Matyldy a Břichobola. Dojde k tomu prakticky v několika málo reakcích Bři-

chobola na popíchnutí Hlavopletky a hlavně v jediném krátkém dialogu Břichobola s Matyldou.

Celou hrou prochází postava Vypravěče, posouvá děj mezi jednotlivými obrazy, místy vtipně komentuje příběh a vypravuje některá fakta z jeho prehistorie. Díkybohu neopakuje již řečené, nesnaží se vychovávat dětského diváka, jak tomu často bývá, ale jedná a mluví spíše jako reportér, jeho jazyk je střídavý, k dětem (divákům) mluví jako rovný s rovnými. Na konci se chopí role Velebníčka, který oddává Matyldu a Břichobola, což také považují za, prostě řečeno, šikovné. Rozhodně lepší, než kdyby se pro jeden výstup objevila na konci nová postava. Vstup Vypravěče do děje hru vtipně zdivadelňuje, tj. porušuje iluzi a připomíná, že jsme na divadle.

I všechny ostatní role jsou napsány velmi zdatně, mohou dát vzniknout plastickým postavám s přehlednými charaktery. Vyniká zejména starostovic dcera Matylda. Otazníky naopak vidíme u Šotka Břichobola. Od začátku je dáno, že je ubrečený a proč. Otázka zní, zda je to pro děj výhodné. Že je citlivý, to je jistě plus, ale měl by snad přece jen být Matyldě poněkud chlapštější oporou. Nemůže ji vidět brečet, ale svou ubrečeností se s ní dubluje. Anebo, pokud byl záměrem jeho vývoj od ubrečeného šotka v chlapeckou oporu, pak je tento vývoj z textu málo patrný.

S tím souvisí můj otazník k závěru hry, kdy Břichobol odchází k Matyldě s pláčem. Není zřejmé, zda slzí kvůli slunci, nebo proto, že musí jít k ní. Respektive je zřejmé, že jde o ironii, kterou ovšem děti nechápou, a tak samozřejmě přijmou první význam (Břichobol brečí kvůli slunci). Druhý význam – ironický tón – je tu pro dospělé. Vyznívá jako autorova libůstka, možná zbytečná. Navíc, proč by měl konec hořknout, když situace, ve které vztah mezi Matyldou a Břichobolem vznikl, je tak čistá a uvěřitelná. Pohádkový konec by měl být zachován především pro děti. Nicméně ironie tu funguje jako druhá vrstva příběhu, ta pro dospělé, která ostatně prolíná celou hrou (černý humor, situace v hospodě atp.). Rozhodující samozřejmě bude interpretace jevištní.

K plusům textu nutno dodat, že rozhodně není mnohmluvný. Jak už bylo řečeno, autor ctí tradiční hodnoty. Poučení přináší nenásilně, jasně rozlišuje dobro na jedné a zlo na druhé straně. A věřte, že to všechno pohromadě spolu s neutřelým pouťavým příběhem v současném dramatickém textu pro děti vidět – znamená veliké štěstí mít a k secvičení vřele doporučit!

Jan Švácha (vlevo) při slavnostním zakončení národní přehlídky amatérského činoherního divadla pro děti Popelka v Rakovníku v roce 2003. Foto: Milan Strotzer.

Jan Švácha Slepičí intermezzo

OSOBY:

BŘICHOBOL
HLAVOPLETKA
LESNÍ
MATYLDA
STAROSTKA
STAROSTA
VYPRAVĚČ

OBRAZ I.

VYPRAVĚČ: Jednoho dne na blíže neurčené lesní mýtině se v pravé poledne sešli šotek I. a šotek II. Dvě zlomyslné bytosti, které se po většinu času baví tím, že tropí lidem samé naschvály a zlomyslnosti. Šotek I. se jmenuje Hlavopletka a šotek II. Břichobol. Protože v tu chvíli měli zrovna nějak příliš času a v nedaleké vesnici se právě chystala pouťová zábava, rozhodli se vymyslet obyvatelům vsi opět nějakou zhůvěřilost. Je ovšem nutné říci, milí rošťáci, že si zdejší vesničku nevybrali poprvé. Objevili ji před třemi lety a každý rok se sem vracejí.

HLAVOPLETKA: Jsem sice opravdu líný šotek, ale takovou příležitost si prostě nemůžem nechat ujít. Už jsme neškodili, ani nepamatují.

BŘICHOBOL: (Brečí.) Já bych teda škodil, až bych brečel!

HLAVOPLETKA: Tak nebrečte a škodte! A já budu naschvál dělat naschvály s vámi. Ale tak, aby to stálo za to.

BŘICHOBOL: Když ale – lidi to umí nějak líp než my! Opravdu si většinou připadám jako břídil. Tuhle jsem chtěl plivnout sedlákovi do mlíka a už tam měl napliváno od děvečky. Nebo jindy – vidím stařečka, jak se belhá o berli. Říkám si: „Uděláš se neviditelným a kopneš maličko do té hůlky, dědeček se svalí, bude legrace.“ Už jsem ho viděl, jak se válí v prachu, když slyším jeho dceru ze zápraží: „... a už se nevracej, dědku plesnivej, kdo tě má živit...“, takový schválnosti já nedokážu.

HLAVOPLETKA: (odvážně) Nevěšte se za hlavu, pane kolego, my to zvládnem. Ještě nepatříme do starého železa. Večer na pouťové to zase všem ukážeme. Doufám, že i s vaší ubrečenou pomocí, že?

BŘICHOBOL: (Vzlyká.) Nemůžu za to, že jsem tak citlivý. V mládí mě vynesli z lesa s houbami na louku. Víte, jak jsem citlivý na sluníčko. Dostal jsem úpal a od té doby brečím při každém problému.

HLAVOPLETKA: Dobře, čekáme na setmění, pak rychle hou-pajda dupajda do vsi a tam... (Zasní se.) Jako před rokem, pane kolego. Pamatujete na živé prase s opečenou šunkou?

Všem se sbíhaly sliny, ale ne a ne ho chytit. Nebo saze v pudřence paní starostové? Tenkrát museli zrušit svatbu svojí dcery pro její hysterický záchvat. *(Vykřikne.)* A co mokrý polštář na židli pana lesního. Všichni si pak mysleli, že se... *(Válí se smíchy.)* Já to ani nemůžu říct.

BŘICHOBOL: *(Zasněně vzlyká.)* Šunka, saze, polštář...

HLAVOPLETKA: ... a co teprve slepice! *(Oba se s leskem v očích utopí ve vzpomínkách a vzápětí se začnou zlověstně řeh-
tat.)*

OBRAZ II.

VYPRAVĚČ: V nejhezčí chalupě ve vsi se zatím chystá rodina pana starosty na pouťovou zábavu. Všichni jsou poněkud nervózní, protože pan starosta nesehnal lepší viržinka než pan lesní, který rovněž zasedá v obecní radě. Paní starostová pečlivě a s podezřením prohlíží pudřenku a jejich dcera Matyllda vzlyká. Ano, ano. Je to právě ta Matyllda, kterou si šotci vybrali jako tu hlavní postavu ve své nekalé hře! Je ošklivá? No, je trošičku při těle, ale ne zas moc. Pamatujte si však, milá dívka, že každá dívka, tedy i naše Matyllda, může být nejhezčí na světě. Záleží na tom, kdo a jak se na ní dívá. Přesně před rokem se měla vdávat. A rok předtím také. Koho si měla vzít? Slepici!!! Že to není právě obvyklé? Tak to tedy máte pravdu. Dvakrát za sebou si měla vzít slepici, která tvrdila, že je zakletý princ. Že je to bžunda a legrace, čili velice humorná situace? Tentokrát jste ale úplně vedle. Matylldě to jako vtipné vůbec nepřipadá!!!

MATYLDA: Zase se mnou nikdo nepůjde tancovat. Po všech těch ostudách. Navíc vypadám jako tele s mašlí. Já nikam nejdu! Jsem ošklivá jako noc.

STAROSTKA: Tak vidíš, v noci si toho nikdo nevšimne. Takže pěkně půjdeš a najdeš si ženicha. Přece si tě nenecháme v chalupě zoctovatět. Táto, zavřel jsi prasata?

STAROSTA: Starej se o svy slepice a moje prasata nech na mně. Říkal jsem ti, že pan lesní má dražší viržinka? Co já budu dělat? Zasejc budu vypadat, že už nemám ani na pořádný cigáro. Ještě že mám klobouk z Prahy. Ten mi bude závidět i ten zhýralec lesní.

(V chalupě se náhle setmí, začnou chrochtat prasata, kvokat slepice a štěkat pes.)

MATYLDA: *(pořádně vyděšeně)* Už je to tu zase! Opečou nám prase.

STAROSTA: Tak to teda ne! *(Bere pušku, vystřelí a omylem sestřelí hodiny s kukačkou.)*

STAROSTKA: Táto!!!

STAROSTA: A je klid!

STAROSTKA: Ale kukačky...

STAROSTA: ... je klid ...

MATYLDA: Já nikam nejdu. *(zasněně)* Párkrát už jsem se skoro vdávala. *(Vyčítavě k matce.)* A jak to dopadlo? Ženich je fuč.

STAROSTKA: Tak si zůstaň za pecí, my se jdeme bavit.

(Kukačky na zemi začnou kukat.)

MATYLDA: *(s pláčem)* Tak já jdu...

(Trojice opustí chalupu.)

OBRAZ III.

BŘICHOBOL: Ta umí ale krásně plakat.

HLAVOPLETKA: *(bolestně)* Jak věděl, že jsem v kukačkách?

BŘICHOBOL: *(Směje se.)* Že by šestý smysl?

HLAVOPLETKA: Raději breč! Legrace ti moc nejde! Takže rodinka je z baráku. Můžeme se posilnit a vyrazit na další trachtaci.

(Oba začínají šukat po sednici a chlubit se svými objevy.)

HLAVOPLETKA: Hele, marmeláda!

BŘICHOBOL: Slepíčí polévka!

HLAVOPLETKA: Fuj!!! Klobásky a špíček! A něco ostřejšího... *(Ochutnává z láhve.)* ... bylinková, juch!

BŘICHOBOL: Nech mi taky, nebo začnu brečet!

HLAVOPLETKA: Tak na.

HLAVOPLETKA a BŘICHOBOL: A jdeme na to. *(Odejdou.)*

OBRAZ IV.

VYPRAVĚČ: Jak milá příchozí robátka vidíte, hospoda už žije – zábava je v plném proudu. Harmonikář hraje do skoku a mládež tančí jako o život. U pípy se dva chasníci hádají o děvče, ale o Matylldu opravdu ne. Jak velmi dobře vidím, u jednoho stolu sedí Starosta s Lesním, u druhého Starostka s Matylldou.

STAROSTA: Povídám, že platím kořalku pro všechny. Na to nemáš, myslivečku, co?

LESNÍ: Já, že nemám? Ještě jednou pro všechny!

(Na stolech přistane po dvou panáčích.)

VŠICHNI: Na zdraví starosty, ať žijí myslivci!

STAROSTA: Tahle bylinková se nedá pít! To doma mám daleko lepší láhev. Už se těším, až se vrátím a dám si jednu před spaním.

LESNÍ: *(Se závistí kouká na starostův klobouk na stole.)* Pěknej klobouček, co? Ten je určitě až z Práglu, nebo ne?

STAROSTA: Jo jo, stál mě pěkné peníze. A pročpak vy máte takovou opršelou hučku? To se vám do ní trefila veverka? A kukačka taky, koukám. *(Nehezky se směje.)*

LESNÍ: Nedáte si ode mě jedno cigárko? Ty vaše smrdlavky zamořily celou hospodu, že se tu nedá dýchat.

STAROSTA: *(nasupeně)* Kořalku pro všechny!

MATYLDA: Sedávej, panenke, v koutě, z poutě, když na sklenku zvou tě. Jak já tuhle říkanku nenávidím! Vyhýbám se všem koutům a stejně nic. Ani sklenka, ani tanec, ani řeč. Jenom dřevěná židle.

STAROSTKA: Nebrblej. Na ocet nezůstaneš, však jsi bohatá nevěsta! *(Vykřikne.)* Metr piv pro každého, kdo půjde tancovat s mojí dcerou!

(Okolo stolu se začnou srocovat mládenci, Matyllda to nevydrží a vyběhne ven před hospodu.)

OBRAZ V.

MATYLDA: Taková ostuda. *(Brečí.)* Já snad skočím do rybníka a bude celému trápení konec.

(Kde se vzali, tu se vzali, před hospodou jsou Břichobol a Hlavopletka.)

BŘICHOBOL: Ta krásně brečí. Skoro jako já! Co kdybychom jí trošičku pomohli.

HLAVOPLETKA: *(Směje se.)* Pamatujte si! Škodit! Š K O D I T !!!

BŘICHOBOL: Víte, že se to dá vymyslet i dohromady. Pomůžeme jí a uškodíme tím někomu jinému! *(Dělá, že zrovna přišel a zpívá si.)* Sedávej, panenke, v koutě, z poutě, když na sklenku zvou tě. Až nastane v hospodě váda, budeš mít dobře krytá zádadadá.

(Etuda na téma pomoci nebo nepomoci s kladným výsledkem.)

MATYLDA: *(skrz slzy)* Neznám vás? Co tu chcete a kdo jste?

OBA: My jsme tvé dobré víly, holčičko. Posedlo tě vdávadlo a

vhodný objekt nikde, že? Bojíš se, že zksyneš v domácím octu? Na starostovských krcích?

HLAVOPLETKA: ... že nebudou dětičky...

BŘICHOBOL: ... že nebude mužiček...

HLAVOPLETKA: ... že nebude postýlka?

MATYLDA: Sprostáci! A vy víte, co s tím?

HLAVOPLETKA a BŘICHOBOL: P o c h o p i t e l n ě! *(Kouzlí.)* Humťa, punťa, stará fena, z Matylldy je krásná žena!!! Humťa punťa trachtace, ať jí každý mužský chce! *(bokem)* Humťa punťa ne zas moc, je to jen na jednu noc. A je to! A teď zpátky do putyky!

MATYLDA: A bude to fungovat? *(Odpovědi se nedočká, Šotci už jsou pryč.)*

OBRAZ VI.

VYPRAVĚČ: A jsme opět v hospodě. Jak vidíte, drahá děťátka, všichni jsou již v pořádné ráži. Starosta s lesním se drží pod krkem a čoudí si viržinkama navzájem pod nos. Starostka se je snaží k všeobecné veselosti vesnické chasy roztrhnout. Copak si ti dva asi povídají?

STAROSTA: Dej své zasmolené lesnické pracky pryč, nebo ti jednu hvízdnu! Já ti dám, že moje cigáro smrdí. Ježíši, teď jsi mi propálil klobouk tím svým. Já tě zabiju! Udělám z tebe malinkatý myslivečky a rozházím tě po lese!

LESNÍ: Tak to zkus, ty vejtahe! *(Vytrhne se, vezme mu klobouk, hodí ho na zem a šlape po něm.)* Tu máš, ty představiteli obce! Já ti dám pražské manýry!

VYPRAVĚČ: Oba natahují pravačku k obrovské ráně, když do hospody vejde Matyllda. Najednou je v hospodě ticho, které by se dalo krájet obyčejným příborákem. Matyllda prochází okolo výčepu a nejprve trochu zaraženě a posléze trochu namyšleně si užívá, jaké to je být v dobrém slova smyslu středem pozornosti. V tu chvíli je tak skvělá, že by v soutěži krásy porazila na hlavu Sněhurku i s Pyšnou princeznou a Popelkou dohromady. Dovolte, abych i já složil Matyldě k nohám poklonu. *(Vytahuje z rukávu pugét a v hlubokém předklonu se k ní plíží.)* Mohu, vzácná princezno?

MATYLDA: *(pro sebe)* Nelhali!!! Ale jistě! Děkuji mnohokrát. Jestli chcete, můžete mi políbit i ručku. Och díky!

BŘICHOBOL: Jak můžete být tak krutá, že si mě vůbec nevšímate! Slyšel jsem o vaší kráse až v sousední vsi a utíkám vám o zlomkrk vzdát hold, má milá.

MATYLDA: Vážně se vám líbím? A neznám vás odněkud? Určitě jsem vás už někde viděla. I vy lichotníku! Běžte raději pryč, než se začnu červenat!

BŘICHOBOL: Je to jenom legrace, že! (*K Matyldě.*) Nemáte pro mě chvíličku? Hupsnem si v kole a ušoupem trochu podrážky.

MATYLDA: S vámi, pane? Ráda. Moc ráda.

LESNÍ: (*Rozrazí všechny nápadníky.*) Ach, spasiteli! Spadla hvězda z nebe a přišla mezi nás. To není ženská, to je devátý div světa. (*Padne na kolena před Matyldu a stydlivě se rozplývá.*) Chci s tebou tančit, chci s tebou všechno, chci si tě vzít za ženu! Snesu ti modré z nebe a zabalím tě do něj, že ti nebudou koukat ani uši! Chci s tebou kráčet po poušti, ponesu celý náklad vody a ještě slunečník. Lásko, vezmi mě za ruku a dej mi znát, že jsem to já, kdo upoutal tvé hluboké oči. Že jsem to já, koho slyší tvá něžná ouška, že jsem to já, koho prvního osloví tvá sladce vykrojená ústa. Pojď a vezmi mě za ruku, anděli posledního soudu. (*Líbá Matyldě kotníky.*)

MATYLDA: Zbláznil jste se, pane lesní, nebo si ze mě tropíte krutou legraci? To jsem já, Matylda!

LESNÍ: Jak jsem mohl být tak slepý. Miluji vás, Matyldo!

STAROSTA: (*Když se vzpamatoval.*) Moment, moment, zelený mužíku! Vy tady obtěžujete dceru přímo před zraky otce a matky. Že vás nechám vyvést! A navíc, nejste tady sám.

(*Všichni mužští a chlapci se ženou k Matyldě, všechny ženské žálí u výčepu. Kromě jediné.*)

STAROSTKA: Kdo dá metr piv, může tančit s Matyldou.

(*Nastává všeobecný chaos.*)

HOSPODSKÝ: Pivo došlo! Kořalka už není! Mám skvělou malinovku a úžasný špek!

HLAVOPLETKA a BŘICHOBOL: Už už aby bylo ráno. To bude psina!

OBRAZ VII.

VYPRAVĚČ: Je krásné nedělní ráno před starostenskou chalupou. Prasata bučí hlady, slepice štěkají žízni, krávy kňučí hlady, pes spí v boudě a kohout právě dochrochtal. Na zápraží vychází starosta, protahuje se a zprvu nechápavě hledí na čtyři dřevěné sudy piva pod oknem. Jak jste správně pochopili, jsou to ty čtyři sudy piva, které paní starostová vyúčtovala za všechny ty tance s Matyldou, které si během noci vybrali vesničtí mládenci. Abych nezapomněl, hladová prasata probouzejí rovněž Lesního.

STAROSTA: To byl tedy večer... Bolí mě hlava, jako kdybych s ní zatloukal hřebíky. Piva bylo ach ouvej, nekvalitní kořalky taky – to bych rád věděl, kam zmizela ta moje. A hele, vypadá to, že máme o čuníka víc...

LESNÍ: Nežertujte, pane otče! Včera o půlnoci jste mi slíbil ruku své dcery. (*Chytí se za břicho.*) Že bych snědl něco špatného?

STAROSTA: Ruku své dcery? To jsem musel zešilet. Koukejte odsud vypadnout, než najdu bič.

LESNÍ: Takhle vy držíte svoje slovo, pane otče?

STAROSTA: Já se snad vzteknu! Neříkejte mi pane otče. Ksaku, kde je ten bič?

MATYLDA: (*vesele*) Dobré ráno, tatínku. Jak jste se vyspal?

LESNÍ: (*uvidí Matyldu ve starém světle*) Tak já tedy odcházím. Bylo mi potěšením a maucta. Ježíšikriste, kam jsem to dal oči? Vypadá opravdu hrozně. (*nahlas*) Však si tu opici nechte! (*posměšně*) Starejte se! Pane starosto.

STAROSTA: (*Najde bič.*) Tumaš, ty obludo zelená, ty proutníku, ty hrabě z křovin a pařezů. Já ti dám takhle mluvit o mé dceři. (*Na dceru.*) Nebreč!

MATYLDA: To ale vůbec není spravedlivé. Včera nejkrásnější na zábavě a dneska zase Matylda z ošklivince. (*Usedavě brečí a vzlyká a fňuká, až to trhá osrdím.*)

STAROSTA: Nechápu, co to do něho vjelo. Jsi pořád stejně krásná. (*Přisedne k Matyldě.*) Neplač, pro jedno kvítí slunce nesvítí.

HLASY PŘES PLOT: Matylda od nás z vesnice, škaredá jak poklice. Zpocená a kulatá, nevyleze za vrata.

STAROSTA: Táhněte, hajzlíci, nebo vytáhnou předovku!!!

MATYLDA: I jen je nechte, tatínku, mají pravdu. Včera to byl jenom sen, a teď už žádnou radost v životě nepoznám. Ale já se s tím nějak srovnám. Jdu dát prasatům a slepicím. Aspoň trochu zkusím zapomenout.

BŘICHOBOL: Tak tentokrát jsme to, paní kolegyně, opravdu přehnali. Už jste spokojená?

HLAVOPLETKA: Vždyť to byl váš nápad! A musím uznat, že se vám to skutečně povedlo. Přesně tak, jak jste si představoval. Lesního bolí břicho, starostu hlava a všichni se škodolibě smějí. To je přece naše zábava. A nebrečte už zase!

BŘICHOBOL: To je tím sluníčkem...

OBRAZ VIII.

VYPRAVĚČ: V sednici je jako po funuse a není se co divit. Už to skoro vypadalo, že z Matyldy se stala hvězda vesnice, a teď tohle! Starostka počítá peníze, Matylda fňuká a štrykuje, starosta nervózně chodí po celé místnosti a tiše láteří.

STAROSTA: S tou naší holkou už to není, co bývalo. Nejdřív ty divné svatby, letos zase divná pouťová a teď mám pocit, že nám uschne, až vypláče všechno, co v sobě má.

STAROSTKA: Dej pokoj! Ženich byl vždycky takovej divnej, bůhví odkud. A na zábavě jsme vydělali spoustu peněz. Prodala jsem pivo zase hospodskému, a teď si můžeme koupit třeba...

STAROSTA: Třeba co? Nic dalšího nepotřebujeme. Žijeme si celkem spokojeně. Teda žili bychom si, kdybys neplašila ženi- chy na svatbách.

STAROSTKA: A to jsem měla mlčet, když mi dal někdo saze do pudřenky? A stejně, co je to za ženichy, kteří se během svatby promění ze slepice na mládence. Fuj! Měl jsi taky křičet! Jakto, že jsi nekřičel?

STAROSTA: Křičela jsi za dva! Křičela jsi tak, že všichni včetně ženicha utekli. Ty peníze si můžeš zašít třeba do polštáře. Aspoň budeš mít na pěkný funus!

STAROSTKA: Já tady nemusím být. *(Odejde.)*

MATYLDA: Už jsem na tom tak špatně, že jsem si chtěla za ženicha vzít slepici. Udělala bych na světě všechno pro to, abych nebyla sama. Když se pak proměnil na pěkného klu- ka, byla jsem radostí bez sebe. Jenže pak maminka kýchlá do pudřenky a bylo po všem. A už jsem zase Matyl- da puklice. Nakonec mně to ani nevadí. *(Nemyslí ta slova vážně.)* Zůstanu doma a budu pomáhat mámě a tátovi s hospodář- stvím. Tatínku, že mě nevyženete z domu? Že u vás můžu zůstat?

STAROSTA: To jsou mi řeči. Když si tě někdo najde a bude se ti líbit, tak si ho vezmeš a odejdeš. Když ne, zůstaneš u nás. To je jasné. Jak tě napadlo, že bychom tě mohli vyhnat?

MATYLDA: Maminka pořád mluví o octu ... a o tom, že si chce užívat na stará kolena.

OBRAZ IX.

(Za komínem sedí ve stejnou chvíli Hlavopletka a Břichobol. Hlavopletka se směje a Břichobol brečí. V jednu chvíli málem spadnou před chalupu. Oba se naštěstí chytí komína a udrží se.)

BŘICHOBOL: Nestrkejte do mě! Spadnu do chlívků a bude ze mě placička. A nechechtejte se tak připitoměle!!! Kdo to má poslouchat?

HLAVOPLETKA: Copak copak. Na pána zase přišlo sluníčko. Tak mu trochu pomůžeme. *(Vykouzlí deštník a dá ho nad Břichobola.)* Je to lepší, pane kolego?

BŘICHOBOL: No do smíchu mi pořád ještě není. Takhle větráček by nebyl?

HLAVOPLETKA: *(Přikouzlí vítr.)* Trocha vzduchového proudění postačí?

BŘICHOBOL: Ještě pořád to není ono!

(Začne foukat vichřice, která oba opět málem shodí z komína.)

BŘICHOBOL: Že by to nebylo od horka a od sluníčka? Něco mě kouše v břiše, trochu doleva k osrdečnici a odtamtud až ke krku. Nevíte, co by to mohlo být?

HLAVOPLETKA: Nejste nemocný? *(Sahá mu na čelo.)* Horečku asi nemáte, že? Nepřehnal jste to s bylinkovou? Co jsem viděl, tak jste tu láhev podezřele rychle dopil. Ale to bylo už včera. Takže přece asi nějaká nehorečnatá nemoc. Vydržíte poslední fázi našeho zlomyslného experimentu?

BŘICHOBOL: Vydržel jsem loni, vydržím i teď. Proč si ale musíme vybírat pořád tenhle dům a tuhle rodinu? Už minule měli kvůli nám dost velké trable, nebo ne?

HLAVOPLETKA: Nesmíte to brát jako jednotlivé akce, pane kolego. Vážený pane kolego, jestliže chcete udělat někomu opravdu velký naschvál, musíte na tom pracovat skutečně dlouhou dobu. Někdy ani pět let není dostatečně dlouhá doba. A v tomto kraji jsme teprve tři. Jo jo, někoho skutečně potrápí vyžaduje vedle nadání, které jistě nepostrádáte, i určitou dávku trpělivosti.

BŘICHOBOL: Skláním se před vašimi argumenty, milá kolegyně. Přiznávám, že je skutečně čas na poslední fázi naschválnic- ké operace. Kdo bude dělat slepici?

HLAVOPLETKA: Minule vy, teď, jak jinak... *(Vyprsí se.)* ...také vy!

OBRAZ X.

VYPRAVĚČ: A jsme zase v hospodě! Starosta sedí sice s les- ním, ale je to jen a pouze tím, že jsou tak zvyklí. Pokuřují vir- žinka. Sedí, jak vidíte, u jednoho stolu a dělají, že se neznají. Hospodský pošle kořalku, snad aby je usmířil, ale oni si ani neřeknou! Starosta má s obtížemi narovnaný klobouk, lesní si čte noviny, když je odloží je vidět šmouha od biče na obličej.

STAROSTA: *(přes rameno)* Co to tu páchne? Že bych si našlápl?

LESNÍ: *(stejným způsobem)* Možná něčí sebechvála. Někdo měl zase dceru na vdávání a teď se jí zase všichni smějou.

STAROSTA: Jo jo, bude to asi lejno. *(Koukne na botu.)* Asi star- ší, už zelená!

LESNÍ: Někomu zůstane dcerunka na krku až do konce života. Že by byla tak ošklivá? Nebo tak líná? Asi hloupá.

STAROSTA: Asi si budu muset očistit obuv o něčí kalhoty!!!

(Naráz se otočí proti sobě.)

Oba: (*ale opravdu naštvaně*) Na zdraví! Ať slouží! Copak tady děláte? Kde se tu berete? To je můj stůl!

LESNÍ: Možná bych vám mohl pomoci...

STAROSTA: Vy? To bych rád věděl jak?

LESNÍ: Nejsem sice slepice, ale tu vaši holku si vezmu.

STAROSTA: (*Lapá po dechu.*)

LESNÍ: Půl statku přece není k zahození a já to s ní nějak vydržím.

STAROSTA: Cože?

LESNÍ: Budu na ni hodný určitě i po svatbě. Koneckonců, je to nebohatší nevěsta ve vsi.

STAROSTA: (*bílý vztekem*) Určitě...

LESNÍ: Ne že bych ji přímo nosil na rukou, ostatně jsem slabší konstituce, ale klidně bych jí občas, někdy, možná i pomohl na poli.

STAROSTA: (*S ledovým klidem mu na hlavu vylije pivo i panáka.*) Vy lejno jedno zelené, teď už tolik nepáchnete! Než dát holku vám, to jí raději nechám zase oženit se slepicí. Koukejte vypadnout z hospody nebo se neznám! (*Přichází k němu, chytá ho velice pomalu za límec a takřka něžně jej vynáší ze dveří.*) Prevít zelenej neumytej! Fuj!!! Ještě jednu, hospodo!

OBRAZ XI.

VYPRAVĚČ: Jak vidíte, milá robátka, tátové od holek to v životě nemají jednoduché. Chtějí pro dcery většinou to nejlepší, a když není to nejlepší, chtějí alespoň to dobré! Když není ani to dobré, jsou nerozhodní a dělají hlouposti. Takže jsme opět v chalupě. Matylka a starostka sedí u stolu, vchází smutný a podroušený starosta.

STAROSTA: Jestli i letos přijde na námluvu slepice, povídám ti, že si ji vezmeš, kdyby čert na koze jel!!!

STAROSTKA: (*Pokřičuje se.*) Starosto, neklej!

STAROSTA: Klít budu klidně dál, protože to, co je u nás doma, to už horší být nemůže. Hergot himl halelujá!

MATYLKA: Já nevím. Opravdu nevím. Zase bude ostuda. To už se mi budou smát i lesního zajíci. Tatínku, já se bojím.

LESNÍ: (*za oknem*) To si piš, že budou. O to už se postarám! Já mu dám vyházet mě z hospody. Ani slepice si tě nevezme, to si piš, že ani slepice. A nikdo jiný už vůbec ne.

STAROSTA: Do třetice to určitě vyjde. Zase se změní na mlá-

dence a tentokrát už neuteče. Určitě ne. A jde se spát. Jak se říká u nás v kraji: „snídaně moudřejší večeře“. A navíc – zítra to bude rok!

OBRAZ XII.

VYPRAVĚČ: Chalupa usíná a usínají i všechna domácí zvířata, jenom, a to je divné, protože slepice chodí spát první, někde kvokne nějaká zpropadená drůbež. Mlčíš, potvoro!!! Všichni pomalu usínají, hvězdy přikryla černá peřina. Pomalu se ozývá pravidelné oddechování – a už je tu ráno! Sluníčko svítí jako zběsilé, starosta si může dovolit pospat déle... Najednou začne štěkat pes, chrochtají prasata a na dveře chalupy někdo zaklepe.

BŘICHOBOL: (*V slepičí podobě.*) Jdu k vám na námluvy – kvok. Jsem zakletý mládenec a může mě osvobodit jenom svatba s čistou pannou – kvok.

HLAVOPLETKA: (*Neviděn ostatními.*) To je dobré! Zakletý mládenec. Kam jen na ty nápady chodí. A čistá panna? Bože, to je žertěř.

BŘICHOBOL: Víím, že už máte s podobnými záležitostmi určité zkušenosti, zaklepal jsem tedy u vás. Maminku vidím, tatínka vidím, ale kde je čistá panna?

MATYLKA: (*Mlčí.*)

BŘICHOBOL: Že bych tady byl špatně?

STAROSTA: Ale dobře jste tady. Matylko, přivítej hosta. Nasyp mu zrní a nalej vody.

MATYLKA: Jak poručíte, pantatínku!

BŘICHOBOL: Bylinková by nebyla? Nějak mi vyschlo v mém slepičím krku. To víte, nejsem ženich každý den. Mohu se takhle na světě objevit jen jednou za rok po pouti... kvok.

HLAVOPLETKA: No to se povedlo. Ten teda válí.

STAROSTA: Bylinková nám nějakým záhadným způsobem došla, nechcete trochu slepičí polévky? Po ránu jistě přijde vhod.

BŘICHOBOL: (*Skoro omdlí.*) Kvóóók! Slepici polévku opravdu nechci.

STAROSTA: Ach tak, promiňte. Nechtěl jsem se vás dotknout.

STAROSTKA: (*Ukončí diskuzi.*) Dobře, chcete ruku mé dcery. Ale co za to? A co když zase utečete?

BŘICHOBOL: Já se minule tak lekl, když jste začala křičet, že jsem vzal do slepičích. Kvok. A druhý den už to nikdy nešlo. Však vidíte. Kvok.

HLAVOPLETKA: Má dobrou školu.

BŘICHOBOL: Co takhle hrnec zlatáků, když ke svatbě skutečně dojde?

STAROSTKA: Domluveno!

STAROSTA: Ihned, ale povídám ihned všichni do hospody. Zavolám tam kněze.

OBRAZ XIII.

(Nastane všeobecný shon, při kterém se sejdou Břichobol a Matylda. Hledí si z očí do očí a vedou tichý dialog.)

HLAVOPLETKA: *(Drží v ruce pytlík sazí.)* Ksaku, kde je ta pudřenka?

MATYLDA: *(Pláče.)* Proč mě tak trápíš? Klidně zůstaň jako slepice, ale zůstaň. Já už opravdu nechci být sama. Nevím, jak je to možné, ale já tě mám opravdu ráda. Proč mi to děláš?

BŘICHOBOL: *(Vzlyká.)* Ty tak krásně pláčeš. Kvok. Taky nemáš ráda sluníčko? Jsi tak krásná, když ti tečou slzy, že mě mrazí až v posledním pířku. Kvok.

MATYLDA: Slib mi, že teď už mi neutečeš. Slib mi to a já s tebou budu chodit po všech loukách a hledat ti nejkrásnější chrpy. Stejně se nevyrovnej modři tvých očí.

BŘICHOBOL: Všichni už jsou pryč, musíme za nimi. Víš, abychom mě odkleli. *(Vychází ze dveří.)*

MATYLDA: Slib mi to!

HLAVOPLETKA: Tak kde je ta pudřenka!

LESNÍ: *(Za oknem.)* Zabít slepici je nad mé síly, ale nasypat něco sazí do pudřenky, to snad zvládnu. Já vám dám svatbu. Slabší hysterický záchvat a všechno je jako dřív. Ještě přijde starosta prosit, abych si Matyldu vzal.

OBRAZ XIV.

VYPRAVĚČ: Všechny podstatné záležitosti se ve vesnicích řeší v hospodě. Venkovská hospoda slouží jako škola, kostel i divadelní sál dohromady. Jsme tedy v hospodském sále. Napravo, milí účastníci dnešní prohlídky, vidíte velká kamna na dřevo, nahoře je vidět veliký lustr, poněkud poskvrněný mouchami, u stěny je několik rozviklaných židlí. A půjdeme dál! Dovolte, velectění diváci, abych i tentokrát vstoupil do děje já. Jednak jsem na to ten pravý a druhak s tím mám mnohaleté zkušenosti...

STAROSTA: *(pro sebe)* Doufám, že jsem tu pudřenku dobře schoval.

LESNÍ: *(Uslyší, co si starosta říká pod vousy, a mumlá si taky pro sebe.)* To určitě, ty nádivo. V holínkách ji najde každý trouba. A to já nejsem, že!

STAROSTA: Tak snad začneme, ne? Velebníčku, spusťte!

VYPRAVĚČ: Vážení snoubenci, dovoluji si vás i vaše blízké přivítat v... *(pomlka)* ...hospodě, do které jste se dostavili s rozhodnutím vstoupit do manželství. Jsem velmi pot(d)ěšen, že u toho mohu být a váš nový manželský stav potvrdit.

LESNÍ: Jen si zkus něco potvrzovat, ty tlustochu!!!

VYPRAVĚČ: Na základě vašeho vzájemného vztahu jste se rozhodli, že své životy spojíte a půjdete již cestou společnou. Učinili jste velmi důležité rozhodnutí ve svém životě. *(nejistě)* Chcete spolu žít? Být oporou jeden druhému a založit si novou, vlastní rodinu? Já prostě nemůžu!!! Jdu zpátky do kostela!!!

STAROSTA: Pokračovat!!!

VYPRAVĚČ: *(rozechvěle)* Dosud jste patřili do rodin svých rodičů, kterým za mnohé vděčíte a jimž patří váš dnešní velký dík za všechno, co pro vás udělali, jak vás vychovali a co všechno museli obětovat, aby ste vy mohli být šťastní. Nezapomínejte proto nikdy na jejich lásku a péči, neboť... *(pauza)* ...až se sami stanete rodiči, bude vám stejným dílem opláceno. Rozhodně končím!!!

STAROSTA: *(prosebně)* Nechám postavit kapličku!

VYPRAVĚČ: *(dojatě)* Dobře tedy! Střídejte se ve vedení své domácnosti, pomáhejte si navzájem a až se vám narodí děti, rozdělte svou lásku rovným dílem. No to nevím, jestli to teda půjde. Bůh jim pomáhej!!! Šťěstí tak dostane šanci být neustále s vámi a bude se mu u vás líbit. *(Slavnostním hlasem, ve kterém je cítit oddych.)* Vážení snoubenci, nyní vás žádám o vaše vyjádření. Před Bohem, kterého při tomto obřadu zastupuji, táži se vás, pane ženichu, zda vstupujete dobrovolně do manželství se zde přítomnou nevěstou...

LESNÍ: Tak teď a nebo nikdy! *(Vezme pudr se sazími a strčí jej plačící paní starostové pod nos.)*

STAROSTOVÁ: Děkuji, pane lesní, jste tak pozorný. Trochu se za ty slzy stydím, ale to víte, když se vdává dcera... *(Kýchne do pudru a najednou má celý černý obličej. Všichni svatební hosté se popadají za břicho.)*

MATYLDA: Maminko, prosím!

STAROSTA: Vydrž to!

STAROSTKA: *(Nevydrží a dostane jako obvykle hysterický záchvat.)* Vypadněte všichni! Co na mě zíráte, co se mi smějete? Táhněte k čertu. Bože, to je ostuda. Tumáš! *(Začíná fackovat manžela.)*

MATYLDA: (*Hledí slepici do očí.*) Je to asi osud, že? Zase utečeš!

BŘICHOBOL: (*Pomalů se mění v mládence.*) Možná ano, možná ne.

HLAVOPLETKA: Nekoukejte, co kde lítá, a mažte za mnou! Sejdeme se u lesa!

BŘICHOBOL: (*Směje se.*) Nezlobte se, kolegyně, ale nepůjdu. Asi je to osud.

HLAVOPLETKA: (*Totálně konsternovaná.*) Ale...

BŘICHOBOL: Zůstávám, někdy se stavte na kus řeči. Ale mám za sebe náhradu. (*Ukazuje na ztuhlého lesního.*)

HLAVOPLETKA: Ještě si o tom promluvíme. (*Promění lesního ve slepici a vyžene ho z hospody.*)

MATYLDA: Jsi pořád tady! Sen se změnil ve skutečnost.

VYPRAVĚČ: (*velice radostně*) Slibujete před Bohem vševědoucím, že spolu budete žít jako muž a žena?

MATYLDA a BŘICHOBOL: Ano!

VYPRAVĚČ: (*poněkud znechuceně*) Tož si dejte první manželský polibek! Jo, a co Pán Bůh spojil, člověk nerozděluj!

OBRAZ XV.

VYPRAVĚČ: No, a dál to bylo, roztomilí cvrčkové, jako na ostatních svatbách. Všichni se veselili a pili a zpívali. Starostová počítala, kolik jí to bude stát, a starosta se usmíval jako sluníčko. A lesní? Z toho se stal šotek v podobě slepice a bude chodit po světě s Hlavopletkou tak dlouho, až přestane být chamtivý a zlý a závistivý. Předpokládám, že to bude nejmíň šest a půl roku.

(*Ve stejném prostředí jako v úvodní scéně. Na trávě sedí Břichobol a Hlavopletka. Okolo nich poskakuje slepice.*)

HLAVOPLETKA: Proč brečíte, přece jste to tak chtěl?

BŘICHOBOL: To bude asi od sluníčka!

(*Hlavopletka a slepice se zvedají a odcházejí vstříc zapadajícímu slunci a Břichobol jde s hrncem plným zlata k Matyldě do vesnice.*)

KONEC

dramaturgický pozorník

Hry významných dramatiků

August Strindberg Spáleníště

S použitím poznámky ke hře od **Dagmar Hartlové** dramaturgický pozorník připravil **Milan Strotzer**

Přeložila: Dagmar Hartlová ze švédského originálu *Brände tomten* vydaného nakladatelstvími Norstedts a Stockolmskou univerzitou 1988–1996.

Osoby: 10 mužů (Barviř Rudolf Valström, asi 65 let + Cizinec Arvid Valström, jeho bratr, asi 60 let + Zedník Andersson, asi 75 let + Zahradník Gustafsson, asi 70 let + Alfred, jeho syn, asi 30 let + Kameník Albert Eriksson, asi 65 let + Pohřební vozka, asi 60 let + Tajný policista, asi 40 let + Malíř Sjöblom, asi 50 let + Student, asi 20 let) a **4 ženy** (Stařena, zedníková žena, asi 70 let + Matilda, kameníková dcera, asi 20 let + Paní Vesterlundová, hostinská, dříve barvířova hospodyně, asi 80 let + Paní, barvířova žena, asi 45 let).

Poznámka: Personář hry včetně věkového určení ukazuje na obsazení, které by mohl splnit jen početný exseniorský kolektiv. Nebude až tak na škodu věk postav přiměřeně snížit. Rozumí se spolu s příslušnými úpravami textu tam, kde je zakotveno věkové vymezení. Ostatně autor se jím, pokud jde o přesnost či alespoň věrohodnost, podobně jako v jiných hrách, příliš nezabývá, než aby dramaturg-režisér měl tuto skutečnost na zřeteli.

Místo děje: Spáleníště patrového domu. V pozadí kvetoucí ovocný sad. V popředí hromada zachráněného nábytku a domácího náčiní. V části jeviště průčelí hospody se stoly a lavicemi.

Strindbergovo *Spáleníště* nemá příběh. Přesněji, je to hra dialogů, v nichž se spřádá příběh – obraz jedné rodiny. Protože jde o rodinu velice rozvětvenou, spřízněnou s dalšími, jde navíc o příběh – obraz jedné ulice a také jedné nepojmenované obce. Hru autor otevírá dialogem tajného policisty s místním kameníkem na spáleníšti domu. Tajný za pomoci Kameníka vyšetřuje příčinu požáru starého rozlehlého rodinného domu místního továrníka – Barvíře Valströma.

Zedník: Všichni se tu známe, protože na téhle ulici je něco zvláštního. Kdo sem jednou přijde, ten už nikdy neodejde, kdo se

odsud odstěhuje, ten se stejně dřív nebo později vrátí, dokud ho neodvezou támhle na hřbitov na konci ulice.

Tajný: Vy máte pro tuhle čtvrt' svoje vlastní jméno, že?

Zedník: Říkáme jí Močál, všichni se tu nenávidí, jeden druhého podezírá, pomlouvá a všichni si ubližují...

Hra má sice jistou detektivní zápletku. Nechybí ani rozuzlení. Neučiní jej ale Tajný, nýbrž bratr továrníka Valströma Arvid, který před mnoha lety utekl pro nezaplacené dluhy a vrací se jako Cizinec domů v den následující po noci, v níž dům lehl popelem. Ruka spravedlnosti vezme do vazby Studenta, který v domě žil za stravu a byt a doučoval děti. Viník potrestán tedy není, ale ani Student není bez viny. Jak se později ukáže, „doučoval“ také barvířovu ženu, jeho druhou, o mnoho let mladší manželku. Pravý viník, Barvíř, který úmyslně požár založil tak, aby podezření padlo na Studenta, není sice potrestán podle zákona, ale tím, že na něj dolehne zpráva, že nebyla včas zaplacená pojistka na dům, čímž se ocitá na mizině, nemaje ve svém věku sil zajistit rodině existenční zázemí.

Ve hře však nejde o odhalení a potrestání zláhe. To je pouze prostředkem, jakousi nosnou klenbou napětí, pod níž jsou poodhalovány charaktery a vztahy příslušníků Valströmovy rodiny a potažmo celé obce. Postupně se ukazuje, že za vším navenek spořádaným, ctnostným, úctyhodným a poctivým se skrývá pravý opak. Na povrch vyplouvají staré, nedávné i současné křivdy, podvody, lsti, zlodějny, lži, přetvárování etc. Ty jsou přenášeny z pokolení na pokolení a prostupují celou komunitu obce. Nic v této společnosti není takové, jakým se to tváří. Všechno je jinak. Ničemu nelze věřit. V závěru hry Cizinec (Arvid Valström) opouští již podruhé svůj rodný dům a obec, odchází ze spáleniště, aby se vrátil do světa, kde lidé a věci jsou tím, za co se vydávají.

Ústřední téma hry prostupují další tematické linie nastolující otázky odvahy a zbabělosti, činorodého počínání a lenosti, viny a trestu.

Ukázky dialogů ze hry:

Alfred: Zažil jsem v tomhle domě tolik zlého, že jsem si mockrát přál, aby lehl popelem...

Matilda: Víím, a taky stínil zahradě, teď tady všechno poroste líp, pokud se tu nepostaví ještě větší dům...

Alfred: Je tady krásně a svobodně, vzduch a sluníčko, ale slyšel jsem, že tudy povede silnice...

Matilda: Takže se možná přestěhujete?

Alfred: Ano, všichni se přestěhujeme, a na to se těším, mám rád změnu, docela rád bych se někam vystěhoval...

Matilda: Proboha, to ne! Víš, že naši holubi měli na střeše hnízdo, a když v noci hořelo, tak nejdřív poletovali kolem dokola a potom, když se střecha zřítila, vletěli přímo do ohně. – Nedokázali se od starého domova odloučit!

Alfred: Ale my musíme odsud pryč – pryč! Otec říká, že zem je tu vysátá...

Matilda: Slyšela jsem, že po požáru se struska ze žárniště rozveze po polích, aby se země zúrodnila...

Alfred: Myslíš popel...

Matilda: Prý je dobré do popele sít...

Alfred: Nová zem je určitě lepší...

Matilda: Ale tvůj otec, zahradník, přišel na mizinu...

Alfred: Kdepak, ten má peníze v bance. – No, naříká si, ale to přece dělá každý...

Matilda: Tak on ... on po požáru není na mizině?

Alfred: Kdepak. On je lišák podšitý, i když o sobě říká, že je osel...

Matilda: Čemu mám teď věřit?

Alfred: Půjčil peníze zedníkovi ... a dalším jiným tady.

Matilda: Teď asi vůbec ničemu nerozumím. Nebo se mi to jen zdá? Plakali jsme celé dopoledne nad neštěstím tvého otce, nad odloženou svatbou...

Alfred: Ty moje holčičko! Svatba přece večer bude...

Matilda: Není odložená?

Alfred: O dvě hodiny posunutá, aby si otec stačil opatřit nový kabát...

Matilda: A my se tolik naplakali...

Alfred: To bylo zbytečné! Tolik slzí pro nic za nic.

Matilda: To mě mrzí, že byly zbytečné, ale zase ... nikdy by mě nenapadlo, že tchán dokáže být tak lstivý...

Alfred: On je pěkná šelma, když to řeknu jemně. – Vždycky tvrdí, jak je unavený, ale je to jen lenost, ten je tak neuvěřitelně líný, tak neskutečně líný...

Matilda: Už o tchánovi nic zlého neříkej – pojďme radši odsud pryč, musím se převléknout, upravit si vlasy. Ale je to zvláštní, že tchán je úplně jiný, než jsem si myslela, že se dovede takhle přetvářovat a dělat si blázny. – Třeba jsi taky takový, nemůžu vědět, kdo vlastně jsi!

Alfred: To zjistíš potom.

Matilda: Až bude pozdě!

Alfred: Nikdy není pozdě...

Matilda: V tomhle domě jste všichni tak zlí... Teď z tebe mám strach.

Alfred: Ze mě přece snad ne...

Matilda: Nevím, co si mám myslet... Proč jsi mi neřekl už dřív, že tvůj otec je na tom dobře?

Alfred: Chtěl jsem tě vyzkoušet, jestli mě budeš mít ráda i jako chudého.

Matilda: Všichni říkají až potom, že to byla jen zkouška. Teď už nebudu moci věřit vůbec nikomu...

/ ... /

Paní: Lidé si navzájem tolik křivdí, jeden druhého si přemalují, jak se jim to hodí...

Cizinec: A potom jako divadelní ředitelé rozdělují role, někteří ty role přijmou, jiní je odmítnou a raději improvizují...

Paní: Jakou roli hrajete vy?

Cizinec: Svůdce! Ne že bych jím kdy byl, nikdy jsem nesvedl dívku ani vdanou ženu, ale jednou v mládí jsem byl sám sveden, a tak mi ta role zůstala. Zvláštní je, že mi ji vnutili, a já ji přijal. Dvacet let se potýkám s černým svědomím svůdce...

Paní: Takže jste nevinen?

Cizinec: Jak jinak!

Paní: To je zvláštní. Můj muž dodnes vypráví, že vás pronásleduje Nemesis, protože jste svedl ženu jiného muže.

Cizinec: To si dovedu představit. – Ale váš muž je ještě zajímavější případ. On si svou roli vylhal sám – nemám pravdu? Je přece zbabělec, když v životě o něco jde?

Paní: Ano, je zbabělý.

Cizinec: A chlubí se odvahou, což ovšem není nic jiného než brutalita.

Paní: Vy ho dobře znáte, že!

Cizinec: Ano i ne. – A vy jste žila ve víře, že jste se provdala do vážené rodiny, která vždy žila čestně.

Paní: Věřila jsem tomu až do dnešního rána.

Cizinec: A tehdy se to všechno zbortilo. – Snůška lží, omylů, nedorozumění. A to má člověk brát vážně!

Paní: Vy to tak berete?

Cizinec: Někdy, teď už jen velmi zřídka... Pohybuju se jako náměsíčník po římsce. Víím, že spím, ale jsem vzhůru – a čekám jen na probuzení!

Paní: Prý jste byl na druhé straně...

Cizinec: Byl jsem na druhé straně řeky, ale nepamatuju si nic kromě toho, že tam bylo všechno takové, za co se vydávalo. To je ten rozdíl.

Paní: Jenomže když nedrží nic, čeho se člověk chytí, čeho se pak má držet?

Cizinec: Vy to nevíte?

Paní: Jen mi to řekněte. Řekněte!

Cizinec: Zármutek přináší trpělivost, trpělivost přináší zkušenost a zkušenost přináší naději. A naděje nezahanbuje.

Paní: Ano, naděje.

Cizinec: Naděje, jistěže.

Paní: Vám nikdy nepřipadá, že žít je krásné?

Cizinec: Ale ano, jenže i to je klam. Musím vám říct, švagrová, když se člověk narodí bez blány na očích, vidí svět a lidi takové, jací skutečně jsou ... a to by člověk musel být prase, aby si liboval v téhle špíně. – A když se člověk dosyta vynadíívá do modrých obláček mámení, obrátí pohled dovnitř a podívá se sám sobě rovnou do duše. A že tam je co ke koukání...

Paní: A co vidí?

Cizinec: Sebe sama. A hned jak se uvidí, zemře.

Pod názvem *Komorní hry. Opus 2. Spáleníště* vyšla hra tiskem v prosinci 1907 při příležitosti premiéry v Intimním divadle, která se konala 5. prosince. Recenze byly zdrcující a hra byla následně provedena jen sedmkrát. Autor sám označuje *Spáleníště* za drama nového typu, „celovečerní hru o jedné dekoraci“. V konečné podobě jde o dvouaktovku bez explicitně vyznačených dějství.

Spáleníště bylo napsáno v průběhu února 1907. Strindberg původně uvažoval o názvu *Verldsvärfverksan*, volně přeloženo *Tkadlena osudů světa* či *Sudička*, inspirovaný zřejmě okultismem a teosofií. *Spáleníště* jako symbol skoncování s minulostí a naděje pro nový život se ve Strindbergově díle vyskytuje mnohokrát, počínaje už *Červeným pokojem*.

Pro dlouhé meditativní pasáže a odbočky se *Spáleníště* řadí ve Strindbergově repertoáru k hrám nejnáročnějším na scénické provedení. Zřejmě i proto leželo nevyužito celých 26 let. Ve Švédsku bylo poprvé od premiéry úspěšně provedeno až roku 1933 jako rozhlasová hra. S dobrým ohlasem se setkala i inscenace Olofa Molandera z roku 1946 v Dramatikerstudion, nesená v komickém duchu s výrazným podtónem černého humoru.

V Německu se *Spáleníště* poprvé hrálo roku 1910 v Künstlerisches Theater v Berlíně, na počátku 20. let potom v Londýně v experimentálním divadle The Pax Robertson Salon a v roce 1953 ji vysílal anglický rozhlas. Do Francie se drama dostalo díky inscenaci pařížského experimentálního divadla Théâtre de Babylone až na podzim 1952.

Česky vyšlo *Spáleníště* až v roce 2004. Hra nebyla dosud na českých jevištích uvedena.

Text hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav Praha v roce 2004 v souborném vydání her Augusta Strindberga nazvaném *Hry II.* Lze objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha 1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 320,- Kč.

Novinky světové dramatiky

Valère Novarina Imaginární opereta

*S použitím stati Tomáše Vokáče
a www.novarina.com dramaturgický
pozorník připravila Pavlína Schejbalová*

Valère Novarina

Narodil se roku 1947 v Chêne-Bougeries v rodině herečky a architekta. Absolvoval studia filozofie a filologie na pařížské Sorboně a v roce 1974 se představil jako dramatický autor: byl uveden jeho *L'Atelier volant* (Létající ateliér). Za celé dva roky byl požádán režisérem Marcelem Maréchem o volnou adaptaci dvou dílů Shakespearova Jindřicha IV. pod názvem *Falstafa*, která pak byla uvedena v marseillském Národním divadle. Oba zmíněné texty představují v Novarinově tvorbě výjimku, jelikož u nich přesně známe dobu vzniku. Jinak totiž píše své texty běžně i několik let, protože, jak sám říká v jednom z teoreticko-filozofických traktátů *Před slovem* (1999), slova a písmena se rozmnožují samovolně na čistých stránkách papíru a uvolněná fyzis, zde automaticky píšící ruka, jim dovoluje pouze objevit se.

Způsob spontánního psaní údajně prodělal u Novariny určitý vývoj. Po počáteční karnevalové neuspořádanosti a bezbřehé nespoutanosti se vydal cestou důkladnější promyšlenosti, formálnějšího zpracování (jež má na paměti možné divadelní inscenování).

Své takříkajíc zakladatelské dílo *Le Drame de la vie* (Drama života) napsal Novarina roku 1984. Šlo o první výrazný úspěch intelektuálního, netradičního psaní. Obrovským množstvím postav (2587!) připomíná jakousi laickou bibli. Toto nekonečné „teatrum mundi“ bylo poprvé uvedeno na festivalu v Avignonu roku 1986. Základem monstrózního světa slov a pojmů, kdy autor v závěru chrlí na dvaadvaceti stránkách jména těch, kteří nás předcházeli, je pojmenování, vyřknutí základního slova, prvotního jména. Slova ale, podle autora, nemáme pouze chápat jako neměnnou danost, protože je v nich cosi ukrytého. To něco zevnitř je třeba objevit. A tak se jazyk pro Novarinu stává zdrojem energie našeho těla, odhalením dosud neprobuzeného nitra. Slovo nám má dát možnost projevit se, učinit sebezpoznaní nebo dokonce až vzkříšení. Navíc Novarinovo slovo míří často přímo k neživým předmětům anebo zvířatům. Jedním z jeho nejpřekládanějších

textů je Promluva ke zvířatům (Le Discours aux animaux, 1987), kterou později přepsal do dvou jevištních verzí (Zvíře času a Neklid). Promlouvá tu ke zvířatům a k celé přírodě, aniž by dostal odpověď. Tím znovu upozorňuje na jedinečnost daru mluvení, na naši neustálou snahu dávat jména (zde například sto jedenácti ptáčkům, kteří postupně usedají na Novarinovu nohu).

Fakt, že Novarinovo slovo má vždy dvojí hodnotu – fonetickou a grafickou – je podle jeho interpretů (ve smyslu kritiků) třeba mít při čtení jeho textů neustále na paměti. Platí to ovšem zejména u originálů, u jeho až rébusových textů, které připomínají hudební partitury s předznamenáními. Z viděného Novarina textu lze prý pak pochopit jeho komický nebo vážný smysl.

Valère Novarina se kromě textů velmi výrazně prezentuje malbou – své inscenace (většinou své texty sám režíruje s prakticky neměnnou skupinou herců) provází obrovskými abstraktními plátny. Jeho svět se tak primárně pohybuje ve světě abstrakce a bývá nazýván mentálním nebo románovým divadlem, ale v podstatě se nejspíš snaží čtenáře (diváka) vnořit do totálního uvolnění. Zamýšlet se, hledat děj, čekat na pointu by mohlo být šírající, je nejspíš nutné vše přijímat a nechat plynout. Bez konstruování.

Imaginární opereta

Překlad: Z francouzského originálu L'Opérette imaginaire, vydaného v Paříži roku 1999, přeložil **Michal Lázňovský**.

Osoby: 6 mužů spíše mladších (Zamlčený podmět, který se později stane Mužem z Onoho světa, Klytofonem, Mužem krve a Nezadržitelným romanopiscem; Smrtelník, který se stane Bližním; Kalup, který se stane Teodrilem; Dělný Svalovec, který se stane Polyhymnií; Nekňuba, který se stane Pantropem; Herec, prchající před Bližním, který se stává Exodurgem) **a 3 spíše mladší ženy** (Anastázie, která se stane Oinistrem; Pantagonická žena, která se stane Ortodulem; Svěhlavá žena, která se stane Adrastem) + **kompars** (Děti hněvu)

Místo děje: Jeviště.

Podle názvu hry, jmen postav a členění textu by čtenář očekával, že půjde buď skutečně o operetu (a v textu jsou skutečně i texty písní), nebo o divadlo na divadle, tj. hru na operetu. Postupně pochopíme, že forma ařetězení slov je podstatnější než děj, který marně hledáme. A tak, pokud hru chceme skutečně poznat, zbývá jediné – prokousávat se autorovými paradoxy a nonsensy, nechat se bavit a unášet na křídlech fantazie.

„Pokud se prodíráme jakýmkoli textem Valéra Novarina, musí se nás v první chvíli zmocnit pocit naprosté bezmoci a úzkosti. Jsme zavaleni lavinou hlásek, slov, vět, jmen, názvů nebo čísel neuspořádaně sestavených do paradoxně dokonalé textové melodičnosti a rytmičnosti. Jsme unášeni a polapeni dialogickou formou připomínající drama, kde ale není žádný děj, kde se pouze polohy nadpozemsky metafyzické střídají s těmi přízvěrně pozemskými a všedními, kde se

krutý, ironický a zároveň osvobozující, rabelaisovský smích střídá s prostou, ale hlubokou vážností. / ... / Na tato díla nestačí naše každodenní racionální, logice podřízené uvažování, ale naopak nenásilné, rozvážné čtení. Čtení, které si žádá uvolnění vnitřní, spontánní energie, při kterém je potřebné hluboké, intenzivní, kabalistické dýchání / ... /. Ostatně dech patří k nejpodstatnějším základům Novarina světa, umožňuje otevřít a propojit dvě dimenze našeho života, pozemskou a spirituální. Jen tímto hlubinným pronikáním textu do našeho nitra, návratem k prapůvodním slovům, podobajícím se spíše neartikulovaným výkřikům, dosáhneme zvláštního pocitu, kdy při „pojídání“ nekonečného, mohutného textového labyrintu nerozumíme vůbec ničemu, ale chápeme úplně vše,“ píše ve stati k textu Tomáš Vokáč.

I pokud neumíte francouzsky, neváhejte otevřít www.novarina.com, kde jsou mj. k vidění Novarinovy obrazy a také fotografie z představení jeho her.

Nekňuba: Ponořme se na okamžik do myšlének a uštkněme je v hrdle.

Pantagonická žena: Už přišel malý Smradoušek? Co robíš?

Nekňuba: Upadám do kontemplace tváří tvář veškerému ne-já. Od člověka k zvířeti jen krůček.

Pantagonická žena: Učiň ho! Pronikni hlavou do tajemství věcí tam!

Nekňuba: Už jsem tam, jsem tam! Studuji tajemství tamějších věcí! A jak tam skrze ně na ně myslím, vrážejí se mi do hlavy.

Pantagonická žena: Vychutnejme si tu beznadějnou chvíli.

Nekňuba: Ó, samoto před radostí, ó sólosamoto tváří v tvář náhodehrné náhodeheřehe: ó, časočasná radoradosti! To bolí.

/ ... /

Pantagonická žena: Proč jíte svou ruku?

Dělný svalovec: Protože je to podle mé chuti to nejchutnější.

Nekňuba: Já také jím kus svého mrtvého těla. Ale ne ale ne ne ale ne ne ale ne: je živé, křičí!

Anastázie: Není částí tvého těla, dokud jsi nic nespoknul.

Dělný svalovec: Teď jsem ho sněd: Ujde to, když není nic lepšího! Co že to vlastně ale je? Jeden kousek mého jediného těla: je to kousek mého těla jeden z jednoho.

Anastázie: Kousíček tvého těla teď ze mě vychází a jde dovnitř. Kousíček líček leze z těla a chce zevnitř ven.

Muž z onoho světa: Už vyšlo?

Anastázie: Ještě ně.

Svěhlavá dáma: Bude kousek mého těla žít v duchu v prostoru jinde?

Muž z onoho světa: Až vyjde, řekni mu, aby za námi přišel.

Anastázie: Jak ho pojmenujme na Jmenovacím úřadu?

Muž z onoho světa: Zapišeme ho: dítě Jan-Maria-František Mladší.

Herec prchající před bližním: Místo jídla zpívej!

Text hry vyšel knižně, vydal jej Divadelní ústav v Praze roku 2005 v edici Současná hra. Lze jej objednat na adrese: Divadelní ústav, knihkupectví Prospero, Celetná 17, 110 00 Praha1, tel./fax: 224 809 156, e-mail: prospero@divadlo.cz, <http://www.divadlo.cz/prospero>. Cena 80,- Kč.

dramaturgický pozorník